

ROGALAND STATSADVOKATEMBETER

JUSTISDEPARTEMENTET	
22 SEPT 2008	
SAKSNR:	200705683
AVTACHT/BEH:	SLA / IPTBO
FOR NR:	95
AKTIVISIT:	42

Det kgl. Justis - og politidepartement
Postboks 8005 Dep
0030 Oslo

Deres ref: 200705683

Vår ref: Haugnes

HØRING – NOU 2007:7 – FRITZ MOEN OG NORSK STRAFFERETTSPLEIE

Jeg viser til departementets høringsskriv av 30.06.08.

Jeg vil innledningsvis bemerke at det fremstår som uheldig å foreslå vidtgående endringer i prosesslovgivningen tuftet utelukkende på påstander fremsatt av et utvalg om angivelige uheldige forhold i en konkret straffesak. Konklusjonene fra utvalget, som er omstridt og meget diskutabelt, får nærmest status som verifiserte sannheter om hva som skal ha funnet sted og høringsinstansene må uten videre legge dette til grunn. Behovet for reformer burde ha vært dokumentert på et bredere grunnlag enn erfaringer fra en meget spesiell, og til dels gammel, straffesak.

Til de enkelte anbefalingene.
Anbefaling nr. 1

Jeg kan ikke se at det kan være noen aktverdig grunn til å pålegge politiet en slik plikt. Kommunikasjonen mellom de enkelte ledd i påtalemyndigheten bør påtalemyndigheten selv regulere. Spesielt når det er hensynet til informasjonsflyten til påtaleberettiget påtalemyndighet som begrunner forslaget. Forslaget gir neppe bedre løsninger til dette enn alternativ "informasjonsflyt". Den har heller ingen positive sidehensyn, tvert i mot kan en slik plikt utløse uønskede sideeffekter som strafferettspleien ikke er tjent med.

Det er ikke en politijurist sin innstilling som avgjør skyldspørsmålet i straffesaker, men bevisførselen under hovedforhandlingen. I svært mange tilfeller endrer bevisituasjonen seg fra den første innstillingen blir gitt til skyldspørsmålet prosederes i tingrett og senere i lagmannsrett. Ny etterforskning iverksettes, av til og etter ordre fra overordnet påtalemyndighet, som endrer eller forsterker bevisbildet både før tiltalespørsmålet avgjøres, og i forkant av hovedforhandlingen. Dette måtte i så fall ha avstedkommet en plikt til kontinuerlig ajourføring ellers ville redegjørelsen bli mangelfull. Under hovedforhandlingen

dukker nye påstander eller forklaringer (som oftest fra tiltalte) opp av betydning for skyldspørsmålet eller at forsvarer kaster frem påstander som må hurtigbehandles før bevisførselen avsluttes og saken tas opp til dom. Skal møtende aktor også ha en plikt til å skrive en redegjørelse for slike endringer i bevisbildet? Dersom det utelukkende var behovet for informasjonsflyt til besluttede påtalemyndighet som grunner forslaget, ville en kunne si at plikten bortfalt når tiltalebeslutning var uttatt. Men i tilfelle ville vel samme plikt kunne inntre i tilfelle de nye opplysninger gikk i favør av tiltalte og det kunne bli vurdert å trekke tiltalebeslutningen. Slike opplysninger har en tendens å dukke opp rett i forkant av rettsforhandlingene og er normalt ikke annet enn hva møtende aktor tar seg av uten å konferere med den som har uttatt tiltalebeslutningen. Dersom slike redegjørelser ikke blir ajourført til enhver tid, vil det i saken bli liggende en redegjørelse som på sentrale punkter kan være mangelfull. Så kan en overlate til fantasien å tenke seg hvordan slike ”mangelfulle” redegjørelser senere kan utnyttes i ankesammenheng eller ved senere begjæringer om gjenoppdagelser hvor nye aktører kommer inn i saken.

Slike redegjørelser vil forårsake et betydelig merarbeid. Dette vil gå på bekostning av anstrengelsene for å forkorte saksbehandlingstiden i politiet uten at dette merarbeidet gir tilbake tilsvarende fordeler. Bruker politijuristen for liten tid til dette, kan dette gå utover kvaliteten på redegjørelsen. I mange tilfeller er bevisbildet såpass oversiktlig at en slik redegjørelse bare blir en samling (tidkrevende) selvfølgeligheter. Dette merarbeidet vil ofte forårsake forsinkelser som overskrider tiden det går med til å forfatte en slik redegjørelse. En redegjørelse som politijuristen kanskje vil bruke tre timer på, må han grunnet andre presserende saker utsette når han får tid selv om innstillingen for øvrig er klar.

Jeg bemerker at utvalgets antagelser om at ”statsadvokatene og riksadvokaten ut fra rammevilkårene ofte bare (vil) ha dager på seg til å ta stilling til påtalespørsmålet” er en tvilsom påstand. Den hadde kanskje en sterkere forankring i virkeligheten før to-instansreformen da våre alvorligste straffesaker ofte ble forhåndsberammet på de tildelte ukene til straffeting. Selv om alvorlige straffesaker også i dag forhåndsberammes i ikke ubetydelig utstrekning, er det i praksis utarbeidet andre samarbeidsformer som gjør at statsadvokatene (for å svare for egen del) har mer tid til disposisjon enn hva formell saksgang tilsier. En blir satt inn i saken av politijurist/etterforsker på et tidlig stadium, en får tilgang på kopisett av saken før formell innstilling foreligger slik at en kan begynne å lese seg opp, det utarbeides interne notat i en form som er tilpasset saken/aktørene (og ingen andre). Det er ikke uvanlig i mer komplekse saker å konferere med politijurist/etterforskere etter at statsadvokaten har fått gjennomgått saken, eller at det kommuniseres over mail/sms om konkrete forhold. Dette mer dynamiske samarbeidet mellom politiet (både etterforskerne og påtaledelen) ville bli skadelidende dersom utvalgets anbefaling skulle bli vedtatt. Da ville en gå tilbake til et mer statisk samarbeidsforhold som muligens eksisterte for flere tiår siden som utvalget baserer sin erfaringsbakgrunn på. Dette gir dårligere etterforskning, og dårligere påtalearbeid og et dårligere grunnlag til å avgjøre tiltalespørsmålet på.

Slik forslaget fremstår, skal der være for å bedre beslutningsgrunnlaget for statsadvokat/riksadvokat. Det legges til grunn forutsetninger at alvorlige tiltalebeslutninger blir uttatt uten at statsadvokat/riksadvokat (grunnet stramme rammevilkår) ikke har tilstrekkelig tid til å sette seg inn i etterforskningsmaterialet. Dette er en tvilsom påstand. Det blir vel neppe uttatt tiltalebeslutninger i alvorlige straffesaker uten at bevisgrunnlaget er nøye/tilstrekkelig vurdert av påtalekompetent påtalemyndighet. Riktignok har påtalemyndigheten stramme rammevilkår, men å påføre etaten merarbeid uten muligheter til gevinst, er ikke veien å gå. I tilfelle får en vurdere reell ressurstilførsel.

En slik redegjørelse skal også dokumentføres og legges i saken. Det gir åpenbare muligheter for misbruk fra forsvareren side. Skulle statsadvokaten ha enn annen vurdering av forholdet enn politijuristen (både reell uenighet eller at bevisbildet av en eller annen grunn fremstår som endret) vil denne "uenigheten" brukes for hva den er verdt (å så en kunstig tvil). Slik "uenighet" ser vi blir brukt aktivt i dag og det er ingen grunn til å innføre ordninger som eskalerer dette uvesenet.

Anbefaling nr. 2:

En kan heller ikke se at dette forslaget har noe for seg. Det er også vanskelig å se at forslaget er grunnet i erfaringer fra de tusenvis av straffesaker som er gjennomført i dette landet etter de nåværende prosessregler.

En slik redegjørelse vil selvfølgelig måtte basere seg på bevisgrunnlaget slik som redegjørende aktor i skrivende stund oppfatter etterforskningsdokumentene. Når en kommer i retten kan ytterligere etterforskning ha skjedd. I retten kan uansett møtende aktor se problemstillinger som er fremkommet via nye opplysninger, ved at vitnenes umiddelbare fremtoning gjør at en endrer vektleggingen av disse eller at aktor ved nye gjennomganger av saken ser mulige forklaringer/sammenhenger som han/hun ikke tidligere så. Det hender også at det skjer aktorskifte etter at tiltalebeslutning er tatt og at møtende aktor kan se litt forskjellig på enkeltbeviser, eller ser sammenhenger mellom enkeltbevisene som hans kollega ikke hadde sett, uten at dette påvirker vurderingen av skyldspørsmålet. Dette er en normal modningsprosess etter hvert som saken skrider frem. Skulle det skrives en "objektiv redegjørelse" på tidspunktet for uttak av tiltalebeslutningen ville nok dagens tilhengere av "aktivt forsvar" kunne bruke denne til å mistenkeliggjøre aktors prosedyrer dersom det skulle være avvik. Spesielt hvor avviket ikke kan grunnes i senere tilkommet informasjon, men endrede vurderinger eller ny aktor på saken.

Bevisoppgaven tilkjenner hvilke bevis påtalemyndigheten vil føre, men er ikke begrenset til de bevis som utelukkende taler i tiltaltes disfavør. Vitner som har sett en tildragelse, eller er oppgitt å ha vært på stedet, vil ofte bli ført uansett om de "frifinner" tiltalte. Det samme vil dokumentbevis som manglende funn av fingeravtrykk eller funn av uidentifiserte fingeravtrykk på et åsted, og lignende selv om disse ikke styrker bevisgrunnlaget mot tiltalte og for så vidt aktivt kan brukes til tiltaltes forsvar. Er disse vitnene/bevisene relevante for å belyse det tiltalepunktet, blir de satt opp på påtalemyndighetens bevisoppgave. Men dette er begrenset til relevante bevis. Ikke alle vitner som har befunnet seg i nærheten av et åsted blir innkalt for å forklare at de ikke har sett noe som helst.

Påtalemyndigheten kan ikke være forpliktet til å innkalle "alibivitner" (som i tingretten for Nokas-saken) som automatisk vil pådra seg straffbare forhold (falsk forklaring for retten) om de forklarer seg. Det kan heller ikke være noe behov for å redegjøre for disse vitnene/bevisene i bevisoppgaven.

I mange alvorlige saker kan det i innledningsfasen være flere spor å etterforske. Det legges an til en bred etterforskning som det heter. Flere personer kan befinne seg i en engere krets av mistenkte før de i større eller mindre grad av sannsynlighet blir sjekket ut av saken. Personene kan ha vært på feil sted til feil tid, eller hatt uoverensstemmelser med offeret (typisk ex-mannen i en drapssak). Skal påtalemyndigheten i sin "objektivitet" trekke inn i hovedforhandlingen/ bevisoppgaven de forhold som trakk i retning av at politiet på et tidlig stadium i saken valgte å se nærmere på denne uskyldige personens bevegelser. Kanskje

manglet vedkommende alibi og er således ikke reelt sjekket ut av saken (men heller ikke dratt inn i den). Skal påtalemyndigheten være forpliktet til på bevisoppgaven å sette mistanken mot en person påtalemyndigheten er overbevist om er uskyldig selv om DNA-bevis/fingeravtrykk/motstridende forklaringer entydig utpeker en annen som gjerningsmann. Vi ser stadig vekk at forsvarere anser det å kaste mistanke på andre personer som relevant i sitt aktive forslag. Mange av dagens "aktive" forsvarere vil begjærlig gripe den kjensgjerning at selv påtalemyndigheten har funnet det relevant å nevne dette i bevisoppgaven.

Forslaget innebærer vel også at dersom det skjer endringer i bevisbildet etter at bevisoppgaven er avgitt, må det gis en "tilleggsbevisoppgave" selv om påtalemyndigheten ikke har flere bevis å de vil føre. Har noen av tiltaltes nærmeste allierte etter at bevisoppgaven er avgitt meldt seg som alibivitner, skal altså påtalemyndigheten være pliktig til å hente frem saken for å sette disse vitnene inn i sin rette sammenheng, og dernest supplere sin objektive redegjørelse til retten.

Forsvarerne har anledning til å supplere bevisføringen dersom de mener påtalemyndighetens bevisoppgave er utilstrekkelig. Dette fungerer utmerket i dag. Forsvarerne vil ha tilgang til etterforskningsdokumentene og vil neppe bry seg om hvilke vurderinger påtalemyndigheten gjør av de forskjellige vitnene/bevisene. At dette betydelige merarbeidet som foreslås pålagt påtalemyndigheten på noen som helst måte skulle lette forsvarernes arbeid, betviles sterkt.

Når hovedforhandlingen innledes, skjer det med et innledningsforedrag som skal være kort og konsist og hvor det ikke skal gå nærmere inn på hva de enkelte vitner har forklart eller innholdet av dokumentbevis (jf. RT 1995 s.1191). Forslaget innebærer at påtalemyndigheten i den skriftlige bevisoppgaven skal "redegjøre ikke bare for de bevis som ønskes ført, men også for andre forklaringer, gjenstander og dokumenter som kan kaste lys over saken", mens en i innledningsforedraget skal være kort og konsis og i hvert fall ikke komme inn på bevis som ikke vil bli ført. Det er vanskelig å se noen konsekvens her.

Anbefaling nr.3

Jeg er enig med departementets vurdering av saken og dagens praksis synes å være tilfredsstillende.

Anbefaling nr. 4

Jeg er enig i at det neppe er behov for regelendringer. Bruk av lydopptak etc vil er nok mer tjenlige sikkerhetsventiler enn lovformuleringer i slike tilfeller.

Anbefaling nr. 8

I utgangspunktet er jeg skeptisk til forslaget i det den mer skjønnsmessige regelen i strl. § 100, 2.ledd synes å dekke behovet for økt forsvarerbistand. Det kunne være bedre om politiet ble bevisstgjort til å være raskere med å komme siktede til unnsetning med denne bestemmelsen når de ser at en står ovenfor en siktet med særlige problemer som ikke nødvendigvis løses med døvetolk etc. Det vil jo uansett bli et skjønns spørsmål hvor betydelig funksjonshemmingen skal være og at politiet må bli klar over at siktede for eksempel har en betydelig synshemming. Jeg har også vanskelig for å se at alle funksjonshemninger nødvendigvis har samme problemer i et politiavhør. Kommunikasjonen med synshemmede går nok mye mer ukomplisert enn med døve/tunghørte eller folk med betydelige taleproblemer.

På den annen side står en i dette tilfelle overfor relativt få personer dersom en legger listen for **betydelig** hørsel/syns/talehemning på et nivå hvor det kan være reelle kommunikasjonsproblemer mellom siktede og avhører.

Når jeg i utgangspunktet uttrykte skepsis til forslaget er det fordi det er nærliggende at dette kan åpne for ytterligere utvidelser med denne bestemmelsen som rambukk, enten ved senere endringsforslag eller ved et press mot oppnevning etter § 100, 2.ledd. Jeg tenker da på siktede med betydelige språkproblemer. Skal disse i tillegg til tolk ha rett til å få oppnevnt forsvarer i liknende tilfeller. Når en sterk synshemmet person skal ha krav på dette ved siktelse om trusler eller en talehemmet ved siktelse om promillekjøring, er det lett å argumentere med at personer tilhørende fremmede språkgrupper ved siktelse på for eksempel narkotikaforbrytelser eller trygdebedrageri bør få oppnevnt forsvarer på det offentliges bekostning på ethvert trinn av saken.

Anbefaling nr.9

Som både Mælandsutvalget og departementet er inne på trekker gode hensyn i flere retninger. Det kan være forskjeller fra en profesjon til en annen, om hvilke reelle valgmuligheter en har blant de sakkyndige og konkrete avveininger i de enkelte saker.

Når det gjelder rettspsykiatriske sakkyndige bør en som foretar en prejudisiell undersøkelse med sikte på å få avklart om det er et behov for full judisiell undersøkelse ikke anses som inhabil utelukkende av den grunn. I Rogaland brukes ikke politileger til slike oppdrag, men sakkyndige som ellers utfører rettspsykiatriske undersøkelser. Det er nok tilfeldig hvem som får det konkrete oppdraget, ofte vil vedkommende muligheter til innen fastsatte tidsrammer være avgjørende både for den som blir bedt om å utføre en prejudisiell undersøkelse og de som blir anmodet om full rettspsykiatrisk undersøkelse. Noen binding mellom politiet og en bestemt rettspsykiater er det derfor ikke. Det ligger dog i kortene at det er lokale sakkyndige som foretar de prejudisielle undersøkelsene. Rettspsykiatere utenfor distriktet kommer som oftest først inn når full rettspsykiatrisk undersøkelse er anbefalt, eller der hvor en hopper over den prejudisielle og anmoder om full rettspsykiatrisk undersøkelse direkte. Siden de rettspsykiatrerne som foretar de prejudisielle undersøkelsene ikke har noen binding til politiet, vil det være ubegrunnet ressursløseri ikke å oppnevne denne (som den ene av to sakkyndige) da vedkommende allerede har hatt kontakt med observanden. Dersom faste politileger blir benyttet til å utføre prejudisielle undersøkelser, kan det stille seg annerledes.

Det hadde selvfølgelig vært ønskelig med uavhengige instanser som politiet kunne henvende seg til for å få oppnevnt sakkyndige. Men det kan være et spørsmål om tid i mange tilfeller. Også rettsmedisinere blir utkalt om natten for å kunne foreta undersøkelser av avdøde på funnstedet. Likeså til å foreta rettsmedisinske undersøkelser av pågrepne. I slike tilfeller vil det ikke være hensiktsmessig å vente til åpningstiden til en uavhengig instans. Det synes heller ikke å være tungtveiende grunner til at denne sakkyndige ikke skulle kunne oppnevnes til å foreta selve obduksjonen.

Innenfor enkelte felter vil det heller ikke være så mange sakkyndige å velge mellom. Har en behov for en sakkyndig rettsmedisinere natt til en søndag i Stavanger, sier det seg selv hvem en skal kontakte. Det samme gjelder i fall en ønsker en bilsakkyndig ut grunnet en alvorlig trafikkulykke hvor det er påkrevd at undersøkelsene på ulykkesstedet skjer så fort som mulig. I andre tilfeller, for eksempel brannsakkyndige ved mistanke om mordbrann, har tidsmomentet ikke samme betydning.

Selv om det kanskje kunne være et ideelt ønske om skille mellom sakkyndige som rutinemessig benyttes av politiet og senere rettsoppnevnte sakkyndige, har jeg vanskelig for å se at en praksis kan gjennomføre denne ideelle løsningen på alle felter. I hvert fall ikke uten at det vedtas betydelige skjønnsmessige unntak som ”dersom det er fare for at ebvis går tapt ved opphold”.

Det en også må spørre seg om er hvilken innvirkning en slik ”binding” til politiet antas å kunne ha på utfallet av den sakkyndige undersøkelsen. Dersom en rettspsykiater rutinemessig foretok prejudisielle undersøkelser i et politidistrikt, vil han/hun dermed ha en tilbøyelighet til å legge listen høyere før vedkommende observand ble antatt å ha vært psykotisk i gjerningsøyeblikket? Hvilken interesse har politi/påtalemyndighet i et svar i en bestemt retning? Alt i alt fungerer dagens ordning meget bra.

Anbefaling nr.10

Jeg er enig i at sakkyndige som oppnevnes bør ha et klart formulert mandat å forholde seg til. Enkelte av disse mandatene bør kunne være meget standardiserte.

Men som angitt under uttalelsen til anbefaling nr. 9 forekommer det tilfeller hvor det er behov for at den sakkyndige snarest mulig kan foreta sine undersøkelser på et åsted. Slike tilkallinger skjer oftest pr. telefon i en heller hektisk periode av etterforskningen. Det bør fastsettes unntaksbestemmelser som fanger opp slike tilfeller. Å pålegge politiet å nedtegne mandatet i ettertid er ingen god løsning, da er det bedre den sakkyndige inntar i sin uttalelse hva han oppfattet som sitt muntlige mandat i anledning saken.

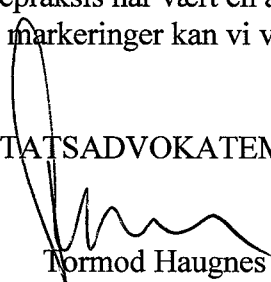
Anbefaling nr. 14

Det antas helt unødvendig å vedta en bestemmelse som foreslått. Undertegnede har vært over 20 år i politi/påtalemyndighet og har aldri kjent andre regler enn at dersom jeg som møtende aktor ikke er overbevist om tiltaltes skyld, eller (tross overbevisningen) føler at bevisene ikke strekker til, så skal det nedlegges påstand om frifinnelse. Dette har jeg gjort i en del tilfeller, et tilfelle endte likevel med fellelse. Jeg har ikke opplevd kollegaer som har forfektet en annen praksis eller oppfatning.

Det følger av dette at en aktor som ikke kan innestå for en tiltalebeslutning ikke skal aktorere saken. Dersom statsadvokatene tar ut en tiltalebeslutning som overlates til politiet for aktorering, tross for politijuristens forslag om henleggelse, vil det normalt bli inntatt en ordre om skifte av politijurist.

Derfor er forslaget, slik departementet antyder, overflødig, men en vedtagelse av dette kan synes som en indikasjon på at påtalepraksis har vært en annen og at nå skal det ryddes opp i eller endres på denne praksis. Slike markeringer kan vi være foruten.

ROGALAND STATSADVOKATEMBETER, 18.09.08

Tormod Haugnes

Kopi: Riksadvokaten, postboks 8002 dep., 0030 Oslo.